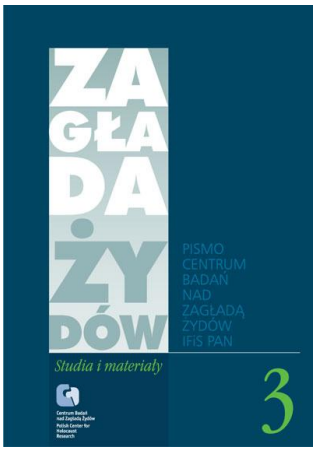

Zagłada Żydów. Studia i Materiały
Holocaust Studies and Materials

VOL. 3 (2007)

ISSN: 1895-247X
eISSN: 2657-3571
DOI: 10.32927
WWW: www.zagladazydow.pl

Centrum Badań nad Zagładą Żydów IFiS PAN
Polish Center for Holocaust Research

Omówienia najnowszej literatury na temat Zagłady Żydów: Skandynavia

Foreign reviews: Scandinavia

Ewa Mork

redakcja@holocaustresearch.pl

DOI: https://doi.org/10.32927/ZZSiM.259
Strony/Pages: 465-468

CC BY

OPEN ACCESS

Autor korzystał ze źródeł encyklopedycznych, monografii, podręczników oraz dokumentów i materiałów archiwalnych. S. Gerus, odwołując się do faktów, jak również wyciągając wnioski, stara się zachęcić czytelników do poszukiwania własnych odpowiedzi na pytania, jakie stawia historia.

Igor Szczupak
Z języka angielskiego przełożył *Jerzy Giebułtowski*

SKANDYNAWIA

NORWEGIA

Holocaust nie jest obiektem szczególnego zainteresowania norweskich historyków. Dzięki otwarciu nowego Centrum Badań nad Holocaustem, temat stał się jednak aktualny w mediach i dyskusji publicznej. Na publikacje centrum trzeba jeszcze poczekać, wzmożone zainteresowanie już przynosi jednak rezultaty. Po pierwsze wznowiono wiele publikacji wspomnieniowych. Temat Zagłady żydowskiej mniejszości w Norwegii i losów europejskich Żydów podejmują też studenci historii na wszystkich uniwersytetach.

Ingjerd Veiden ***Brakstad, Jødeforfølgelsene i Norge. Omtale i årene 1942–1948*** [Prześladowania Żydów w Norwegii. Publikacje w latach 1942–1948], praca magisterska, Wydział archeologii, konserwacji i studiów historycznych, Uniwersytet w Oslo, 2006

W Norwegii panuje powszechne przekonanie, że los deportowanych norweskich Żydów jest nieznaną częścią okupacyjnej historii tego kraju, że zarówno ludność, jak i ruchu oporu byli nieświadomi, jaki los spotkał żydowskich sąsiadów. Autorka pracy we wstępie omawia standardowy podręcznik norweskiej historii z 1996 roku, w którym temat okupacji Norwegii w czasie drugiej wojny światowej jest omawiany na 33 stronach, z czego cztery linijki poświęcono deportacji Żydów. To mniej więcej tyle samo, ile poświęcono miejsca temu tematowi w nielegalnej gazetce wydanej w 1942 roku. (Gazetka miała jedną stronę formatu A4). Autorka gruntownie omawia przyczyny narodowego milczeniu na temat Zagłady. Podważa jednak powszechnie powtarzaną tezę o braku informacji na ten temat w latach okupacji. Udowadnia, że temat ten w żadnym wypadku nie był traktowany marginalnie w trzech badanych przez nią nielegalnych norweskich gazetach z okresu wojny.

SZWECJA

Svante Hansson, ***Flykt och överlevnad: flyktningerverksmhet i mosaiska församlingen i Stockholm 1933–1950*** [Ucieczka i przetrwanie. Działalność wśród uchodźców w gminie żydowskiej w Sztokholmie 1933–1950], Hillellförlaget, Stockholm 2004

Autor jest stałym współpracownikiem szwedzkiego pisma „Judisk Krönika" [Kronika Żydowska]. W swojej pracy opisuje, jak żydowscy emigranci zostali przyjęci przez swoich współwyznawców w Szwecji.

Po 1935 roku w Szwecji znalazło schronienie ok. 14 000–15 000 osób. Żydzi przybywający do Szwecji nie spotykali się z wrogością, ale też nie znajdowali zrozumienia dla swojej sytuacji. Związki zawodowe uważały przybyszów wręcz za konkurentów. Na czele gminy żydowskiej w Sztokholmie stali zasymilowani obywatele, dla których przybysze z Europy Wschodniej byli kulturowo obcy. Z opowieści świadków wydarzeń wynika jasno, że emigranci byli przyjmowani z niewielkim entuzjazmem przez współwyznawców. Jednym z powodów było to, że gmina nade wszystko przedkładała utrzymanie dobrych i partnerskich stosunków z administracja państwową.

Szwecja jest tu przedstawiona jako społeczeństwo silnie zbiurokratyzowane i autorytarne. Urzędnicy państwowi nie byli skłonni ponosić ryzyka, aby pomóc nowo przybyłym. Żydzi otrzymywali jednak bez większych kłopotów dostęp do szkół, domów opieki, pomoc socjalną itp. Autor podkreśla, że w owym czasie nie znano jeszcze pojęcia stresu postraumatycznego i inaczej niż dzisiaj postrzegano doświadczenia Żydów.

Praca powstała na zamówienie szwedzkiej gminy żydowskiej. Miał to być krótki raport, który rozrósł się jednak do rozmiarów blisko 450-stronicowej, dobrze udokumentowanej pracy naukowej.

Judiska minnen: berättelser från Förintelsen [Żydowskie wspomnienia. Opowieści z czasów Zagłady], Nordiska Museet, Stockholm 2000

Nordiska Museet (Muzeum Nordyckie) w Sztokholmie zapoczątkowało w 1994 roku projekt dokumentacji dziejów społeczności żydowskiej w XX wieku, szczególnie w czasach drugiej wojny. Ta książka jest jednym z rezultatów tego przedsięwzięcia.

Poznajemy tu dziesięć dróg życiowych – przed Zagładą, podczas Zagłady i po Zagładzie. Opowieści są stonowane, a wspomnienia z dzieciństwa dają bogaty obraz życia nie tylko Żydów w przedwojennej Europie. Świadkowie wydarzeń, wszyscy dzisiaj są mieszkańcami Szwecji, przybyli tam m.in. jako uchodźcy z Austrii, Czechosłowacji, Polski, Niemiec i Rosji. W książce zamieszczono wiele map i zdjęć i oprócz niewątpliwych wartości dokumentalnych świetnie się czyta.

Svante Lundgren, *I hjältens tid: berättelser om mod och civilkurage under Förntelsen* [W czasie dla bohatera: opowieści o bohaterstwie i odwadze cywilnej w czasach Zagłady], Sahlens, Otalampi 2006

Książka jest jeszcze jednym hołdem dla Sprawiedliwych wśród Narodów Świata. Autor, docent judaistyki Akademii w Åbo, wspomina znanych i mniej znanych bohaterów, którzy wykazując często nadzwyczajną odwagę cywilną ratowali Żydów przed śmiercią w nazistowskich komorach gazowych. Przykłady pochodzą głównie z Danii, Francji i Finlandii.

Anders Ohlsson, *Men ändå måste jag berätta: studier i skandinavisk förintelselitteratur* [Mimo wszystko muszę opowiadać. Studium skandynawskiej literatury o Zagładzie], Nya Doxa, Nora 2002

Doświadczenia Zagłady zostały po wojnie opisane na różne sposoby. Ci, którzy przeżyli, starali się dać świadectwo tamtych wydarzeń i opowiedzieć o swoich przeżyciach w autobiografiach i powieściach. Również pisarze bez osobistego doświadczenia podejmowali ten temat w formie literackiej. Z tych elementów tworzy się ważna forma przekazu historii. Autor, docent literaturoznawstwa na Uniwersytecie w Växjö, studiuje obraz Zagłady wyłaniający się z literatury skandynawskiej i analizuje sposoby opisywania tej tragedii, które wybierali pisarze skandynawscy.

DANIA

Hans Kirchhoff, *Et menneske uden pas er ikke noget menneske: Danmark i den internationale flygtningepolitik 1933–1939* [Człowiek bez paszportu nie jest człowiekiem. Dania wobec międzynarodowej polityki wobec uchodźców 1933–1939], Syddansk Universitetsforlag, Odense 2005.

Tytuł tej książki jest cytatem z artykułu dziennikarki Ellen Hørup (1871–1953) *Polowanie na człowieka* zamieszczonego w duńskiej gazecie „Politiken" 6 czerwca 1938 roku. W latach 1933–1939 około 350 000 uciekinierów z nazistowskich Niemiec szukało bezpiecznego schronienia. Połowę z nich stanowili Żydzi. Ludzie ci byli głównie postrzegani jako zagrożenie polityczne i gospodarcze, przed którym kraje docelowe musiały się bronić. Koncentrowano się na sprawnym odprawieniu uchodźców z własnego terytorium, a nie na problemach, jakie stwarzał rząd Hitlera. Autor bada pozycję Danii w tej polityce i pokazuje, jak brak międzynarodowej solidarności i lokalne problemy ekonomiczne i bezrobocie prowadziły do bezdusznej i restrykcyjnej polityki wobec uchodźców. Generalnie wiemy, że polityka z lat 30. XX wieku nie była nacechowana empatią i humanizmem. Autor ostrzega jednak przed powierzchownym moralizowaniem. Przypomina, że polityka ta była prowadzona w latach kryzysu gospodarczego i coraz bardziej agresywnych Niemiec.

Hans Sode-Madsen (red), *I Hitler-Tysklands skygge. Dramaet om de danske jøder 1933–1945* [W cieniu hitlerowskich Niemiec. Dramat o duńskich Żydach], Gyldendals Bogklubber, København 2003

Akcja uratowania 7000 duńskich Żydów jest wyjątkowym wydarzeniem w tragicznej historii Holokaustu. Spośród dziewięciu autorów, ośmiu jest historykami zajmującymi się historią okupacji. Dają oni szeroki i wielostronny obraz badań naukowych dotyczących sytuacji duńskiego rządu i Żydów w latach poprzedzających tę akcję. Podsumowują i przedstawiają rezultaty badań z ostatnich dziesięciu lat. Pamięć o akcji z października 1943 roku rozjaśnia tę historię. Autorzy nie ukrywają jednak, że również w Danii zdarzały się wystąpienia antysemickie i polityka wobec uchodźców bywała brutalna,

o czym pisze Lone Rünitz w swoim artykule. Hans Sode-Madsen opisał z kolei losy duńskich Żydów w Theresienstadt. Thorsten Wagner w artykule zamykającym książkę prezentuje głosy międzynarodowej dyskusji na temat przekazywania historii Holokaustu. Dziewięciu autorów prezentuje tu zróżnicowane poglądy. Łączy ich wiara, że Holokaust, jako skutek ludzkiej działalności, da się opisać za pomocą metod naukowych.

Opracowała *Ewa Mork*